

СЕЉАК.

ЛИСТ ЗА ПОЉЕ, КУЉУ И БАШТУ.

Издаје и уређује: Ђорђе Радић.

Издаје сваког 5-ог, 15-ог и 25-ог дана у месецу. — Цена му је: годишње 4 фор.,
полгодишње 2 фор., а на три месеца 1 фор. а. вред.

Олајна проја.

Ваљда је код целог нашег народа „олајна проја“ под тим једним именом позната; познато је свакоме да се она добија, кад се олај из изпржене и самлевене репице изцеди, пак проја та у покровцу остане.

Олајна се проја почела јако од две три године у економији енглеској употребљавати: Енглези су пронашли, да је олајна проја врло хасновита за марву, кад јој се умерено и редовно сваки дан даје. Кад иекуство кроз више година покаже, да је добро и хасновито проју марви давати, то би заиста и ми боље прошли, кад би проју кравама, воловима, теоцима и т. д. давали, нежели с њоме ватру ложили, кад за ватру јефтинија материјала имамо, који се ни зашто друго употребити немогу, осим за ватру.

Олајна проја има у себи горки сок, непријатног мириса, ког омирисати и осетити можемо, кад проју мало водом поквасимо. Тај непријатан мирис је узрок, што се скотови немогу лако на проју научити, него тек кроз дуже времена, и то тешком муком: ал кад се једаред науче, онда им је то најмилија рана.

Много се несме давати, јер онда млеко и месо непријатан мирис добију; искусило се је, да је најбоља мера две фунте на главу преко дана у трипут дато, за краве, а за волове, који се на јаслама гоје 3 фунте.

О разним дјејствима олајне проје, и то по начину како се давало, приповеда Др. Ј. Леман, ово:

„На многим местима сам имао прилике видети, да од једне и исте проје марви дате, гдикојој марви добро чини, а гдикојој опет шкоди. Узрок овоме истраживао се свакојако, и пронашао се заиста, и то, да од начина којим се марва пројом ранила, долази.

Проја се највише с другом каквом раном, н. пр. мекињама, репом и т. д. меша, ал се и на само даје.

Прво, и велико покушање, учињено је на воловима, који су на јаслама за гојење одређени били. Овим воловима је сваки дан по 6—7 фт. измлевене проје давано, ал је та проја дуже времена у води стајала. Кад су волови ову проју у води добили, нападне ји пролив, изгубу апетит, и тако после тога нису хтели ништ јести. При овом покушају падне једном на ум, да покуша на суво дати измлевену проју, и кад је то учинио, дођу волови таки к себи и почну јако ждерати.

Код теладн од 3—4 месеца, била су црева много тања, кад им се на дан сваком по 1 фунту суве проје давало, а напротив, кад им се поквасило, а они добише пролив као и волови.

Из овог се даје поуздано закључити, да се онај несносни, и унутрашњости марвенској шкодљиви мирис, и онај горки сок неналази непосредно у проји, него се тек направи, кад проја с водом у смешу дође.

Доказано је: кад се проја с онаком раном, која је врло водена, помеша, као н. пр. с репом, кромпиром и т. д. да се увек неки јаки мирис направи, који је врло налик на мирис олајни од слачице. Та, тако несносно мирисава материја, није јошт појединце истраживана, али се може казати, да је с олајом од слачице врло сродна, и да обоје једнак уплив на животиње имају.

И од слачице олај не лежи управо у оном црном семену, него се тек онда направи, кад се семе мало с водом смеша, и овим се начином две разне, у том црном семену налазеће се материје једна с другом споје, и олај издаду. То је онај олај, који, кад га човек у мањим узме, кување у стомаку човечијем ускорава и црева чисти, а на против, ако човек више узме него што треба, исто му тако шкоди као и скоту, јер му почне у стомаку горети, добије пролив, сањив је и т. д.

Исто тако, као што олај од слачице на тело човечије уплив има, исто тако и олај од репице има на тело марвенско уплив.

Кад из преднаведеног видимо, да проја на суво дата, пак ма и мало више, нешкоди, то закључити можемо, да се она јако мирисава материја без уплива воде изродити не може, или бар не у тој мери, да би унутрашњости марвенској шкодити могла.

Може ми тко речи, да се та мирисава материја и у стомаку направити може, јер и тамо воде има; ал ја сам покушао, и помешао самлевене проје са пљувачком, и оставио неко време, пак се није онај несносни мирис направио, а на против, да сам с водом помешао, мирис би се тај направити морао.

Из целог се закључити даје, да се олајна проја само на суво давати има, и као што рекосмо по две фунте на главу, и онда, не само да се марва од ње гоји, него: више млека даје и од многе се болести чува.“

Све наше сељаке и економе опомињемо, да проју на ову цјел употребе, и тако као што рекосмо на суво и умерено дају.

Ћућевни скотови,

На више скупштина вретни, учени и некусни економа, поведе се од неког времена реч: „Који су скотови најпрепоручителнији и најпотребнији за кућу?“

На ово питање је свугди одговорено: да то од предјела зависи у ком се човек налази. И тако се мора човек

1.) на рању обазрети.

Мокре ливаде и паше нису за овце. Овца воле суву ливаду а благодније овце волију увек бреговите нежели равне предјеле са фришком водом и сувим ноћиштем.

Свинче радо у долинама живи, треба воде, а најрадије тамо живи гди има блата.

Коњ воле простране пустаре, гди се по његовој вољи изтрчати може, и гди му је на све стране отворено.

Рогата — бела — марва живи радо у долини, али при том воле и брегове, ал само не високе (сравни два најбоља рода краве: холандску у долини а швајцерску на брду).

Коза је за брег створена.

2.) Мора се и то у обзир узети, како је гди у ком предјелу једно или друго од скотова нуждније: у предјелима гди се много за вуну пита и добро плаћа, треба овце држати; близу вароши, гди је велика трговина с рогатом марвом, мора се таква онде умножавати и т. д.

3.) Мора човек узети у обзир јошт и то, што је тако рећи најглавније, како коме земља стоји, у једном комаду — као што је по Бачкој — или различано које куда и далеко једно од другог, као у Банату, или пак у једном комаду, и близу села или од села удаљено. Даље, какву земљу има, имали пустаре за коња, краву, вола и т. д. имали штрњике за овце, или брега за козу.

Бачванину је увек згодније на свом салашу марве сваке врете држати, нежели Банаћанину, јер тамо је земља распачана на све стране, пак се јошт на еједињење земаља (commassation) немогу да привољу.

По овом ће сваки паметни економ своју марву знати разделити, јер: коњ, крава, во, овца, свинче, гуска и пчела знаду себи рану наћи и међу собом разделити, само им згодна места одредити ваља,

Зашто они слабо до пилића долазе, који јаја машином легу?

Ми смо у 13. броју листа овог описали машину којом се у најновијем времену јаја легу. И под квочку кад метеш јаја ниси сигуран да ће ти се сва излећи, а у машини јошт мање, ако се непоступа као што треба. Има случајева, које сам ја мојим очима видио, гди се од 700 јаја у машину метути, ни једно излегло није. У сваком том јајету је пиле залежено било, ал неможе јаје да прокљуца и напоље да изађе, што је баш најглавније. Будући да и ова струка економије није баш од мале важности, зато оћемо и с овим наше читаоце да упознамо, и на горње питање одговоримо, јер лако може бити да ћемо се и ми с оваковима машинама служити, пак треба напред да знамо: како и шта радити ваља, и шта је узрок да већ скоро излежено пиле из љуске изаћи неможе.

Пре кратког времена је један француз де Фрарије узрок пронашао зашто се јаје у машини ретко излеже, а управо зашто из љуске неможе да изађе, пак је сад тој несигурности на пут стао, и с најбољим успјехом се сад машине по горњим местима на ту цјел употребљују.

С' више страна долазише том човеку људи и тужише му се да им посао за руком неиспада, кад јаја одма у машину метну, пре него што би ји 2—3 дана под квочку најпре метули, пак онда у машину. Добитак је овде у толико, што сваки други или трећи дан по 21 јаје у машину метути могу, гди би иначе толико квочака имати морао, колико пута по 21 јаје, јер то је обично највише, што се под једну квочку меће.

Јаје, које се у чистој својој природи у машину мете, замете се као што смо рекли, ал кад до оног времена дође, да љуску то заметено пиле прокљуца и у живот ступи, а оно угине.

Бадава се гдикоји трудио и љуску мало разлупао, да пилету у помоћ притече; јер кад љуску разлупа, раздере обично и ону танку кожицу до љуске одма, кроз коју крв обтиче, а кад то раздере, мора и крв престати обтицати, и тиме пиле угинути.

Кад је Фрарије точно прегледао пиле оно које се у машини замело, нашао је, да је то пиле на љуски тако залењено било, да

се у љуски ни помаћи није могло. Ово га је на то навело, да је узео једно јаје које је под квочком излежено било, и једно које се у машини замело.

Површије јајета испод квочке већ је показало, да љуска неку маст у себи има, која ни од чега другог, већ од перја и коже квочкине долазити мора, а на против љуска оног у машини залеженог јајета ту маст није имала.

Зато је јаје изпод квочке светло а из машине тавно.

Тајна је сад откривена. Кад се јаја пре него што би у машину дошла 2—3 дана под квочку неби метла, неби ону маст имала, средством којим би се пиле од љуске одључити могло, а без тога у љуски заматено угинути би морало. Пиле у машини заматено, седи у својој љуски са својим финим перјама залепљено и неможе да се миче и тако моћи нема да љуску разбије, и ако би баш љуску разбило, нема моћи — онако залепљено — да из аришта свога изађе.

Добије ли оно под квочком који дан лежеће јаје, онолико те масти, да се пиле с лаком муком извући може, онда се може у машину метути и заиста ће излежено бити.

Но да се неби морала јаја под квочку мећати, него другим начином ову маст им дати, то је пронашао Фрарије јаја најпре машином каквом намазити, пак онда у машину метути.

Сад му је испало за руком ово, пак се сад тим начином јаја у машини легу.

Кад је најбоље дрва сејати ?

Врло је од велике важности шумарима и економима знати време, кад се семе од дрвета једног или другог посејати има, јер цео живот дрвета зависи од времена у ком је семе у земљу бачено. И тако :

1.) Растов и буков жир, могу се у јесен и у пролеће бацити, ако су само од свиња и други животиња, који га радо једу, подпуно сачувани.

Растов би се жур управо морао рано у пролеће бацити ; то му је најзгодније време и обично кад се у то време баци, најздравија дрва после буду.

Буков се жир пак мора доцне у пролеће бацити, јер је врло слаб на зими, и паднели, мали мраз на њега, одма угине.

2.) Брестово семе мора се увек одма како сазре бацити, а то је у месецу јунију, или пак, ако се онда неби повољног места нашло, мора се за идуће пролеће оставити.

3.) Јаворово, јасеново, грабово и јовово семе има се такођер одма чим сазре бацити, или онет упролеће

4.) Борово и од други њему подобни дрва семе, баца се обично у пролеће а семе од јеле наскоро после кад сазре.

И друга шумска дрва могу се у јесен сејати, ал је за њи пробитачније у пролеће.

При овом раду треба добро пазити на семе које ће се посејати: јели добро, а то се испита на следећи начин: узме се од прилике 100 зрна и мете између две мокре крпе на мало топлије место, и види после неког времена коликоје од ови 100 зрна проклијало; ако је 75—80 семена проклијало, то је семе добро; проклијали пола, може се опет употребити, а проклијали само 20—25 то семе онда већ није за потребу. Ово је оном особито нужно знати, који би рад из семена шумицу подићи.

Гнојење преко усева.

Догоди се кадкад, да се мора по мршавој земљи у јесен семе бацити, које или из оскудности времена, или из оскудности на потребном ђубрету бива.

Овом се може опет помоћи, да неби слабе усеве имали, и то тако, кад се ђубре у зиму или пролеће — што пре то боље — преко усева простре. Овом послу није баш нужно шталско ђубре. Ал ако има шталског ђубрета, онда мора бити исто сасвим зрело, и кад је земља сува треба простирати. Многи ђубре са земљом, но та земља треба да је с мокраћом напојена, чега ради мора се земља у авлију донети, и више пута прелити једно 14 дана пре, него што ће се извести на усеве.

Оно би најбоље било, кад би наши земљедјелци са гомилама такове земље увек снабђевени били, а такове се гомиле баш лако имати могу.

Да се никаково ђубре неби из куће узалуд бацало по сокаци, а да се после као и друго ђубре за гнојење усева употребити може, чини се овако: треба једно двоја или троја кола земље у авлију донети, и на таково место збацити гди никоме сметало неби, ту земљу у округ или на четир ћошка разширити, и на њу свакојако ђубре из собе, из штале, из баште и из авлије бацити. Слама хрђава, креч, што од куће одпадне леп, гар, пепо, перје неваљало, кучина, трава и свашта на свету ту подноси. Кад се на ову донешену земљу гореречени ствари једну стопу набаца, онда опет земље донети ваља, на то набацати, и мокраћом полити, пак онда опет од које-куда скупленог ђубрета једну стопу набацати, на то опет земље и тако свеједнако, докле год та гомила један фат високо nebude; онда се остави да зре, и више пута преко године пробада, да се не ужеже.

За три године, кад то све изтруне и сазре, има човек врло добро ђубре за усеве своје, пак је то ђубре особито онде добро гди се преко семена гнојити мора.

Ове гомиле треба увек правити, и то треба да је радња сваког земљедјелца у зиму, кад друга посла нема, а особито оног, коме су усеви слаби.

Заливање воћака док су јошт у цвету.

Баштован је један примјетио, кад је за време цветања воћака, велика суша била, да је цвет с дрвета јако опадао, и да су дрва јалова остала, а кад је за то време кишовито, да су дрва јако родила.

Да неби то дочекао, да му дрва јалова остану, поливао је воћке докле је год са кантом допрети могао горње гране. Земљу около дрвета заливао је у даљини од једне стопе од дебла унаоколо са шталском, водом помешаном мокраћом, а стабло и гране са чистом, мало устајаном водом.

Све је ово дотле радијо, док је воћка у цвету била, и родило му је јако.

РАЗЛИЧНЕ НОВОСТИ.

* * * Енглеско воћарство. Како су далеко дотерали Енглези и у воћарству видило се је ови дана у Лондону на изложби воћа. Ма да енглеско поднебије неприја воћама, јер је сувише влажно, магловито, пак је зато лети ладно, опет је било воћа, којему код нас нема пара; брескве од 3—3 и по палаца дебеле; јагоде као ора нису никаково чудо. — Особито су занимљиве лозе у лонци одраћене, а на сваком чокоту било је 7—13 гроздова већ сасвим зрели. Треба знати да у Енглеској грозђе незрела на пољу него само у собама. Докле би ти Енглези у воћарству дотерали, да имају овако благо поднебије као ми?! (Gosp. L.)

* * * Нове привилегије су у Аустрији издате овима: Штадлер у Бечу добио је привилегију за мазало неко, којим се дрва од свакојаког гада сачувају и којим се птице и муве ваљају. Ово мазало није отровно. Добе у Бечу на проходе без смради. Брокш у Бернштајну на нов неки плуг. Вебер у Лајдницу на поправљену сечку.

* * * У маленој Швајцерској има 94 земљедјелска друштва са 7900 чланова.

А ми? Немамо ни једно!

* * * 3—6 октобра биће у Каслу изложба од зелени, воћа и цвећа.

* * * У Триеру су покушавали, да виде какав уплив има чешање краве на давање млека. Из више покушаја нашли су, да је крава, која је са чешагијом чешана била кроз 14 дана, у 21 олбу (ицу) мање млека дала, него пре, док је са меком четком чешана. Опотмињемо и наше економе на то.

* * * У Ческом винограду Мељнику, била је 7. Јулија велика олуина, пак затим киша са ледом. Виногради су сви потучени тако, да ни за 3 године к себи доћи нећеду.

* * * У Паризу је централно друштво истраживало: које је месо боље, од вола или од краве. Напоследку се

нашло, да су у краве жилице много финије и њежније, и да би од краве увек месо боље било, да се ове гоје као волови; али краве обично већ маторе кољу, пак су тако од телаци изсисани и тим је месо сувље од вољовског.

* * * У Америци се почела већ лоза садити. За сада је има већ у Цинцинати, Охији, Делавари и у Калифорнији. У овим предјелима лоза добро прти, и доста рода даје.

* * * Прво ново жито овогodiшње продавало се је у Пешти већ 4. Јунија. Ово јошт никад није било!

* Да коња на часак укратиш, тури му у свако уво по један округло шљунак, и придржи му уво, а међу тим га глади, и одма ће мирно остати. Тако чине ковачи, кад бесна коња кују.

* Да марву од муве сачуваш, помажи она места, куд мува највећма

коље рибињом масти, и неће ни једна ту наићи.

* Потамила прозорска стакла да повратиш, изрибај их јако с копривом, и после чистом измиј; ако се од једаред неповрате, повтори то неколико реда, и изаће чиста као нова да су.

Трговина.

П. Д.

Пешта	пожунац				Пешта	пожунац			
	по		до			по		до	
	фр.	н.	фр.	н.		фр.	н.	фр.	н.
Жито банатско	4	50	4	80	Проја	2	60	2	80
„ бачко	—	—	—	—	Пасуљ	3	80	4	—
„ потиско	4	40	4	70	Репица	8	20	8	30
Наполица	—	—	—	—					
Раж	3	—	3	15					
Јечам	2	60	2	80					
Зоб	1	60	1	65					
Кукуруз стари	3	90	4	—					
„ нови	—	—	—	—					

Новац.		стоји у тргов		
фр.	н.	фр.	н.	
Цесарски дукат	6	10	6	12
Крунаш	17	60	17	65
Сребро	126	—	126	50

Епископска књигопечатња у Новоме Саду.